

Використання інтерактивних методів навчання у контексті системного підходу

У статті розкриваються основні поняття і терміни означеної проблеми. Порушується питання використання інтерактивних методів у навчально-виховному процесі навчального закладу крізь призму системного підходу. Узагальнено фактори реалізації інтерактивних методів у навчально-виховному процесі, систематизовано їхні переваги над традиційними. Стаття доводить, що ефективність використання інтерактивних методів в основному залежить від викладача. Виокремлено і перераховано інтерактивні методи і прийоми. Окрім того, чітко сформульовано вимоги до використання інтерактивних методів викладачем.

Ключові слова: компетентність, інтерактивні методи, системний підхід, фактори реалізації, вимоги, переваги.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Багатогранність сучасного життя, яке вимагає від кожного з нас перегляду традиційних поглядів і цінностей, зумовлює необхідність добре підготовлених фахівців з чітко сформованою професійною компетентністю. Терміном «компетентність» визначають рівень поінформованості у своїй професійній діяльності, результат професійного досвіду, такий наслідок його накопичення протягом професійного життя і діяльності, який забезпечує глибоке знання своєї справи, змісту роботи, способів та засобів досягнення цілей, здатність правильно оцінювати професійну ситуацію і приймати у зв'язку з цим потрібне рішення. У структуру компетентності входять знання, досвід, професійна культура і особистісні якості фахівця [4]. Модернізація освітньої галузі нині потребує якісно нового рівня підготовки фахівців, в процесі якої мають створитися умови для розвитку індивідуальних здібностей і талантів молоді. Звідси і основне завдання вищих навчальних закладів – посилити увагу до використання інтерактивних методів і прийомів у навчально-виховному процесі для переосмислення традиційних підходів до його організації, які стимулюють до інноваційних змін у культурному і соціальному середовищі. Ці методи є активним відгуком на проблемні ситуації, які виникають перед педагогічними працівниками. Констатуємо той факт, що для того, щоб замінити традиційний авторитарно-репродуктивний підхід до організації навчання у педагогічних вишах на творчо-діяльнісний необхідно в його основу покласти принцип системності та гуманізації.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема використання інтерактивних методів навчання знайшла своє відображення у наукових працях німецького науковця Г.Фріца, який вперше у 1975 році ввів термін «інтерактивна педагогіка». Над цією проблематикою працюють В.Берека, І.Бех, Г.Беленька, Л.Артемова, В.Бондар, Н.Гузій, Л.Зданевич, Н.Казакова, Н.Кузьміна, В.Семиченко, С.Сисоева, О.Снісаренко, Л.Сніцар, І.Шоробура, І.Ящук та ін.

В основі принципу системності лежить системний підхід, для якого характерні такі ознаки, як: цілісність, взаємопов'язаність елементів, зв'язок із середовищем. Цей підхід виступає методологічною основою досліджень В.Афанасьєва, В.Бондаря, М.Дарманського, Ю.Конаржевського, Г.Серікова, П.Третьякова та інших.

Формулювання цілей статті... Метою цієї статті є розкриття процесу використання інтерактивних методів навчання у сучасному вимірі крізь призму системного підходу.

Виклад основного матеріалу... У дослідженні ми базуємося на тих позиціях, що різні суспільні процеси та сфери діяльності дуже тісно взаємодіють між собою, залежать один від одного і, що рішення однієї проблеми залежить від рішення багатьох інших. Тоді проблеми набувають системний, комплексний характер [3]. У свою чергу аналіз походження поняття «інтерактив» засвідчує, що інтерактивність у навчанні можна пояснити як взаємодію студентів, знаходження їх у режимі бесіди, діалогу, спільної дії. Відповідно, інтерактивним методом можна вважати такий, у якому той, хто навчається, є учасником, який здійснює щось: пише, говорить, малює, моделює тощо, тобто не виступає лише спостерігачем чи слухачем, а є активним учасником того, що відбувається [4, с.31]. Таким чином, констатуємо, що суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається тільки через постійну активну взаємодію всіх студентів. Інтерактивні методи у навчально-виховному процесі у контексті системного підходу можна реалізувати за рахунок таких факторів:

– забезпечення атмосфери позитивної взаємодії суб'єктів навчального процесу, спрямованої на досягнення поставленої мети;

- творчого підходу до оцінки змісту навчальних програм дисциплін з огляду на можливості розвитку потенціалу майбутніх фахівців;
- створення позитивно-емоційного сприйняття інформації в процесі навчання;
- структурування лекційних, практичних і семінарських занять на основі взаєморозуміння викладача і студента;
- забезпечення умов для самореалізації студентів у навчально-виховному процесі.

Поняття «інтерактивні» походить від поєднання слів «між» і «активний», і тому узагальнюємо, що це ті методи, котрі забезпечують комунікативну активність між учасниками спілкування або їх взаємодію. Аналіз наукових досліджень довів, що цей термін з'явився у педагогічній термінології порівняно недавно – у 80-х роках ХХ ст. і на основі цього ми можемо констатувати, що інтерактивність методу може збільшуватися або зменшуватися залежно від мети його використання та застосування певної кількості прийомів, що забезпечують активну взаємодію всіх учасників навчального процесу. Організаційно-дидактичні передумови запровадження інтерактивних методів і форм навчання вимагають від педагогів переосмислення багатьох традиційних підходів. Зокрема, до організації заняття, тривалості його проведення, перерви на відпочинок, диференціація групової та самостійної діяльності, характеру оцінювання результатів тощо. Подаємо до прикладу окремі інтерактивні прийоми при читанні навчальної лекції з системного підходу:

- нестандартне вітання, яке акцентуватиме увагу студента на викладача, як на суб'єкта взаємодії (початок лекції);
- обговорення зі студентами плану викладу лекції (початок лекції);
- коротке анування студентами літератури з теми або вираження власного судження (початок лекції);
- ретроспективний огляд окремих положень проблеми (у ході лекції);
- дискусія за окремими пунктами плану (у ході лекції);
- прогностичні припущення відповідно отриманої інформації (у ході лекції);
- творчі завдання для студентів (закінчення лекції);
- прийом самооцінки роботи студента (у ході лекції) [2].

На основі практичного досвіду можемо узагальнити, що такі прийоми у комплексному використанні та поєднанні роблять сам метод більш спрямованим на активну взаємодію.

Вважаємо, що до інтерактивної форми проведення лекції можна віднести лекції-інтерв'ю, лекції-ситуації, лекції-прес-конференції, лекції-презентації, лекції з елементами евристичними бесідами тощо. Такі лекції дозволяють використати багато можливостей педагогічної комунікації, швидкого реагування на запитання і репліки слухачів, послідовної зміни усної і візуальної комунікації, оперативного синтезування інформації про знання і досвід студентів, позитивного чи негативного ставлення до окремих аспектів проблеми тощо [2].

Таким чином, на основі аналізу наукових досліджень і практичних впроваджень, можна дійти висновку, що будь-який метод, що використовується у навчальному процесі, можна зробити інтерактивним, підібравши для нього відповідний прийом або ряд системних прийомів, що стимулюють активність студентської аудиторії та допомагають зробити взаємодію суб'єктів навчальної діяльності більш відкритою, а. отже. конструктивною. Ці прийоми можуть бути універсальними, спільними для більшості дисциплін, а можуть бути і суто індивідуальними, притаманними певному конкретному предмету. Завдання інтерактивних методів полягає у включенні всіх учасників навчального процесу в єдиний процес здобуття і засвоєння знань, а також створення позитивного емоційного фону, який є основою для вияву активності студентів.

Значне місце у системі інтерактивних форм і методів посідають тренінги (тематичні, тренінги партнерської взаємодії, комунікативні тренінги тощо), дебати, кейс-метод, метод інсценування, рольова гра, ділова гра, метод пірамід, спільний проект, щоденник подвійних нотаток, передбачення, дискусійна мережа, «коло ідей», «обери позицію», «прес», взаємні запитання, акваріум, ток-шоу, аналіз ситуацій тощо.

На основі аналізу результатів дослідження з означеної теми вважаємо за необхідне узагальнити переваги інтерактивних методів навчання:

- забезпечують глибину вивчення і усвідомлення змісту матеріалу, освоєння усіх рівнів пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка);
- систематизують знання, розширюють світогляд, забезпечують формування всебічно розвиненої особистості;
- реалізують диференційований підхід викладачів до студентів з спеціальними потребами (особистісні, інтелектуальні);
- розвивають комунікативні вміння і навички, організаційні здібності у студентів;

- сприяють переходу від зовнішньої мотивації (оцінка) до внутрішньої (потреба у знаннях), тобто інтерес студента виступає основним джерелом мотивації навчання;
- підвищують роль особистості педагога: він менше часу використовує на вирішення проблем з дисципліною і краще розкривається перед студентами як організатор, лідер;
- сприяють росту професійної майстерності викладача, оскільки вимагають від нього активного, діяльнісного і системного підходу до навчання;
- змінюється погляд студентів на навчально-виховний процес, проходить усвідомлення його важливості при оволодінні професією, зростає роль викладача і студента при цьому.

Нами узагальнено, що під час викладання навчальних дисциплін з використанням інтерактивних методів потрібно дотримуватись наступних вимог:

1. Методи і прийоми навчання повинні стимулювати активну пізнавальну діяльність студента.

2. Контроль за ходом навчання й оцінка його результативності повинні проводитися не за формальними показниками, а за вмінням використовувати знання при аналізі й оцінці реальних явищ.

3. Навчання не повинно зводитися до повідомлення наукових знань у готових формуваннях для пасивного сприйняття і безпосереднього запам'ятовування їх студентами, а має представляти навчальні задачі, які студенти повинні навчитися вирішувати самостійно, щоб опанувати загальними способами рішення конкретних задач.

4. Методика викладання повинна поєднувати в єдину освітню дію процес засвоєння знань і процес здобуття умінь практичного використання цих знань.

Результати досліджень дали нам можливість узагальнити, що ефективність використання інтерактивних методів в основному залежатиме від викладача, якщо він буде:

- підбирати для занять такі інтерактивні прийоми і методи, котрі б навчили студентів самостійно орієнтуватись у змісті матеріалу, давали б розв'язку теми;
- давати студентам випереджувальні завдання;
- давати студентам час подумати для виконання інтерактивного завдання аби вони його не сприйняли як ігрове;
- на одному занятті використовувати 1-2 інтерактивних прийоми чи вправи;
- проводити глибоке усвідомлене обговорення виконаної роботи, акцентуючи увагу й на іншому матеріалі теми, яка не була порушена інтерактивним прийомом;
- організовувати швидкі опитування, самостійні домашні роботи з різноманітних матеріалів теми, котрі не мали відображення у інтерактивних завданнях.

Висновки... Таким чином, ми переконані, що інтерактивні методи характеризуються відтворенням, проектуванням і моделюванням відносин, зорієнтованих на педагогічну діяльність. Крім того, досвід засвідчує, що педагогічні колективи мають необхідний досвід творчого використання інтерактивних методів, що, в свою чергу, створює власні ефективні моделі співпраці студентів і викладачів у навчальній і позааудиторній діяльності, розвиває організаційні, методологічні та професійні навички у студентів. Вважаємо, що інтерактивні форми і методи навчання дають студентам можливість виявляти проблеми, збирати і аналізувати інформацію, знаходити альтернативні рішення й обирати найбільш оптимальний шлях розв'язання задач у процесі як індивідуальної, так і групової роботи. Ми не претендуємо на повне висвітлення проблеми. За лаштунками нашого дослідження залишилася практична спрямованість системного підходу використання інтерактивних методів навчання у процесі викладання професійно орієнтованих дисциплін.

Список використаних джерел та літератури:

1. Афанасьев В. Г. Научно-техническая революция, управление, образование / В. Г. Афанасьев. – М., 1972. – С. 110.
2. Інтерактивні технології навчання у післядипломній педагогічній освіті : [наук.-метод. вид.] / [укл. Семиченко В. А., Снісаренко О. С., Сніцар Л. П., Пісоцька Л. С. та ін.]. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – 205 с.
3. Королев Ф. Ф. Системный подход и возможности его применения в педагогических исследованиях / Ф. Ф. Королев // Советская педагогика. – 1970. – № 9. – С.103-116.
4. Стецюра Н. Інтерактивні технології навчання / Наталія Стецюра // Освіта. Технікуми. Коледжі. – 2010. – № 2 (260). – С. 31–35.

Анотація

Л.С.Песоцкая

Использование интерактивных методов обучения в контексте системного подхода

В статье раскрываются основные понятия проблемы. Поднимается вопрос использования интерактивных методов в учебно-воспитательном процессе ученого заведения сквозь призму системного подхода. Обобщены факторы реализации интерактивных методов в учебно-воспитательном процессе,

систематизовано їх преобладання над традиційними. Стаття доказує, що ефективність використання інтерактивних методів в основному залежить від вчителя. Виділено і перераховано інтерактивні методи і прийоми. Крім того, чітко сформульовано вимоги до використання інтерактивних методів вчителем.

Ключові слова: компетентність, інтерактивні методи, системний підхід, фактори реалізації, вимоги, преобладання

Summary
L.S.Pisots'ka

Usage of Interactive Methods of Teaching within the Context of System Approach

Basic notions of the problem are revealed in the article. The question of usage of interactive methods in the educational process of educational establishment through the prism of the system approach has been risen. The factors of realization of the interactive methods in the educational process have been generalized, their prevalence over the traditional ones have been systematized. The article proves that the effectiveness of interactive methods usage in general depends on the teacher. Interactive methods and means have been singled out and enumerated. Besides the demands to the usage of interactive methods by the teacher have been clearly shaped.

Key words: competence, interactive methods, system approach, factors of realization, prevalence.

Дата надходження статті: «12» березня 2013 р.

УДК 37.035:37.018.3

О.В.ПОЛІЩУК,
кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)

Особливості правового виховання молодших підлітків шкіл-інтернатів

У статті розглянуто специфіку правового виховання молодших підлітків загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Акцентовано увагу на соціально-педагогічній реабілітації як одній з умов підвищення ефективності правового виховання молодших підлітків шкіл-інтернатів. Визначено функції правового виховання молодших підлітків шкіл-інтернатів стосовно соціально-педагогічної реабілітації: компенсаційна, діагностично-прогностична, адаптаційна, корекційна, профілактична. Подано методичні рекомендації педагогам загальноосвітніх шкіл-інтернатів щодо ефективної організації правового виховання молодших підлітків.

Ключові слова: правове виховання, соціально-педагогічна реабілітація, загальноосвітня школа-інтернат, молодші підлітки.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Молодший підлітковий вік – дуже важливий етап соціалізації особистості, коли процес опанування і засвоєння індивідом суспільних відносин, норм поведінки поєднується з поступовим переводом їх у особистісні установки і ціннісні орієнтації. Тому такою актуальною є проблема правового виховання молодших підлітків, особливо – вихованців шкіл-інтернатів.

Аналіз досліджень і публікацій... В умовах формування демократичної держави особливої ваги набувають проблеми правового виховання учнів шкіл-інтернатів. Питання виховання правової компетентності підлітків шкіл-інтернатів вивчала Л.В.Кузьменко, правове виховання старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл-інтернатів – В.Я.Загрева.

У контексті нашого напрацювання значної ваги набувають праці, І.Д.Беха, Л.І.Божович, Л.С.Виготського, Д.Б.Ельконіна, Г.С.Костюка, І.Ю.Кулагіної, Л.М.Проколенко та ін., присвячені віковій категорії молодших підлітків. Значний інтерес викликають дослідження психологічних особливостей переживання вікової кризи підлітками школи-інтернату для дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виконане В.А.Вінс.

Важливими для нашої роботи є ознайомлення з науково-педагогічними рекомендаціями М.Ю.Губрієнко, в яких розкриті проблеми забезпечення єдності моральних знань і поведінки в процесі виховання молодших підлітків шкіл-інтернатів.

Питанням соціальної роботи та педагогічної реабілітації вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів присвячені праці І.Д.Звереві, І.В.Козубовської, А.М.Наточія, Л.В.Канішевської, Л.В.Кузьменко та ін.

Однак, як свідчить аналіз наукових публікацій, особливості правового виховання молодших підлітків шкіл-інтернатів висвітлені недостатньо.

Формулювання цілей статті... Метою нашої статті є висвітлення специфіки правового виховання молодших підлітків в умовах загальноосвітніх шкіл-інтернатів.